

نقش آموزه های دینی اسلامی بر پیشگیری از آثار مخرب فضای مجازی بر خانواده ها

نجمه ملاحی

دانشجوی کارشناس ارشد حقوق خصوصی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس

نام نویسنده مسئول:

نجمه ملاحی

چکیده

هدف اصلی این پژوهش بررسی تأثیر وضعیت اجتماعی-اقتصادی والدین و محیط آموزشی خانه بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان با استفاده از رویکرد تحلیلی مسیر است. این مطالعه یک طرح پژوهشی معطوف به مطالعات پیشین است. نمونه مورد مطالعه ۳۶۰ نفر از پاسخ دهندگان با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی طبقه بندی شده از جمعیت دانش آموزان دبیرستان شهر شهرکرد بود. ابزار گردآوری داده ها، پرسشنامه ی ۱۵ گویه ای با عنوان «پرسشنامه وضعیت اجتماعی-اقتصادی والدین و محیط آموزش خانه»، بر اساس مقیاس رتبه بندی چهارگانه ی (۴) امتیازی بود. برای جمع آوری داده های عملکرد تحصیلی دانش آموزان، سه نتیجه ی متوالی امتحانات دانش آموزان مورد استفاده قرار گرفت. برای تعیین اعتبار داخلی پرسشنامه از آلفای کرونباخ استفاده شد. شاخص اطمینان ابزار ۰,۶۸ بود. داده های جمع آوری شده با استفاده از ضریب همبستگی لحظه ای پیرسون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. همچنین، تجزیه و تحلیل ساختار لحظه ای (AMOS) برای تخمین ضرایب مسیرهایی که اندازه رابطه بین متغیرهای پیش بین و متغیر ملاک را اندازه گیری می کردند، مورد استفاده قرار گرفت. نتایج نشان داد که بین وضعیت اجتماعی اقتصادی والدین و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه معنی داری وجود دارد. همچنین بین محیط آموزش خانه و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه معنی داری وجود دارد. علاوه بر آن حمایت کافی والدین و فراهم نمودن امکانات لازم برای آنها، پیشرفت تحصیلی دانش آموزان را افزایش می دهد.

کلمات کلیدی: وضعیت اجتماعی و اقتصادی، محیط آموزشی خانه، پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، تحلیل مسیر

مقدمه

دین، دینداری و هویت دینی در نظریه ها و پژوهش های تجربی علوم اجتماعی همواره مورد توجه بوده است. به نظر می رسد که این یک امر پذیرفته شده و عمومی در میان دانشمندان علوم اجتماعی است که هویت دینی نقش پررنگی در زندگی مردم داراست. در بحث هویت دینی، برخورداری از دین و تعالیم مذهبی مشترک در یک جامعه مورد توجه قرار می گیرد. با توجه به شدت یافتن فرایندهای توسعه و نوسازی در جوامع کنونی، مذهب همچنان در تمام ابعاد خود به عنوان منبعی مهم برای هویت و معنا بخشی در جهان متجدد به شمار می رود.

آخوندی (۱۳۷۷) مؤلفه های هویت دینی را پایبندی نظری و عملی به مذهب، انجام مراسم مذهبی، کنشگری پیرامون مذهب، خود و خانواده اش را مذهبی دانستن، توجه به عقاید ویژه مذهبی، احساس معنادار بودن زندگی، احساس معنا بخشی دین شرکت در خدمات داوطلبانه مذهبی دانسته است و وی معتقد است که هویت دینی به معنای احساس تعلق و تعهد فرد نسبت به باورها، احکام و ارزش های دینی است.

امروزه روش های ارتباطی با دیگران از طریق اینترنت افزایش یافته است. امروزه خانواده ایرانی در سبب فرهنگی خود مواجه با شبکه های ماهواره ای، فضای مجازی، رسانه های مدرن و ... است که هر کدام به نوبه خود بخشی از فرآیند تأثیر گذاری در خانواده را هدف گرفته اند. بعضی از شبکه های ماهواره ای به طور تخصصی تمام تمرکز خود را بر مقوله خانواده نهاده است و پیام مشترک برنامه های این شبکه ها عبارتند از: ترویج خانواده های بی سامان و لجام گسیخته در مقابل ساختار خانواده، عادی سازی خیانت همسران به یکدیگر، عادی جلوه دادن روابط جنسی دختر و پسر پیش از ازدواج، ترویج فرهنگ همباشی به جای ازدواج و عادی جلوه دادن سقط جنین برای دختران است (شکر بیگی، ۱۳۹۱). به موازات رشد فناوری و گسترش مالکیت کامپیوتری، انسان ها تقریباً تمام فعالیت های خود را حول فضای سایبر هدایت می کنند؛ از دانلود کردن اطلاعات گرفته تا خواندن و نوشتن روزنامه و ارسال و دریافت پیام، ایمیل و صوت و عکس و ... فضای سایبر در حقیقت نماد ابزاری جدید برای ارتباط و خاصه ارتباط الکترونیکی است که در آن سرعت و وسعت حرف اول را می زند. از دو جنبه می توان در مورد فضای مجازی سخن گفت: یکی اینکه ما با یک واقعیت مجازی روبرو هستیم؛ نوعی فضای سه بعدی سایبری که انسان ها وارد آن می شوند و با یکدیگر ارتباط برقرار می کنند؛ از سوی دیگر، ما جهانی از شبکه های کامپیوتری داریم که از طریق کابل و دیگر ابزارهای ارتباطی به یکدیگر متصل هستند و به ما کمک می کنند تا به اطلاعات دسترسی داشته و آن ها را ذخیره کنیم. این شبکه ها نه تنها شامل ارتباط بین کامپیوترها می شوند بلکه متضمن مرورگرها و نرم افزار ایمیل نیز می شوند که اطلاعات را جابجا می کنند و در حقیقت جایگاه و مامن اطلاعات هستند. این بخش از شبکه مجازی از این می تواند حائز اهمیت باشد که واقعیت مجازی بخشی از فرهنگ عام و روزمره ما بدل شده است آنچنانکه در برخی نقاط اساساً ارتباطی وثیق بین واقعیت و واقعیت مجازی وجود دارد (Byrant., 2001).

با توجه به اهمیت فضای مجازی در توسعه جوامع، در جامعه ما نیز در سال های اخیر به فن آوری اطلاعات و ارتباطات توجه زیادی شده است؛ ولی در این رابطه آسیب های جدی وجود دارد که ضروری است به ریشه یابی آن پرداخت. کشور ما از نظر بهره مندی از اینترنت در بین ۱۸۷ کشور جهان، رتبه ۸۷ را دارد که بر اساس طبقه بندی اتحادیه جهانی مخابرات جزء کشورهای متوسط به شمار می رود. ۳۵ درصد استفاده کنندگان اینترنت را قشر جوان تشکیل می دهند و میانگین صرف شده برای اینترنت ۵۲ دقیقه در هفته است (صادقیان، ۱۳۸۴). شبکه های دوست یابی در کشور ما به سرعت در میان جوانان ایرانی محبوب شده و ایرانی ها رتبه سوم را در این شبکه ها کسب کرده اند (ستارزاده، ۱۳۸۶). به طور کلی تحقیق علمی در مورد دین در فضای سایبر همزمان با آغاز استفاده از اینترنت در دهه ۱۹۹۰ باز می گردد. دانشمندان پدیده کاربرد اینترنت را فراتر از حوزه های فنی و حرفه ای یا دانشگاهی و در واقع در بطن جستجوی معنا و بیان باورهای دینی توسط انسان، مورد بررسی قرار داده اند (Cobb., 1998).

امروزه اصطلاح فضای مجازی یا فضای سایبری در بسیاری حوزه ها به کار می رود و البته همیشه نیز مشخص نیست که دقیقاً به چه معناست. مفاهیمی مانند امنیت سایبری، جرائم سایبری، جنگ سایبری، تروریسم سایبری مفاهیمی است که کمابیش هر یک از رسانه ها می شنویم و در سایت ها می خوانیم. سازمان های مختلف و چه بسا کشورهای مختلف تعاریف متفاوتی به اقتضای نیاز خود از فضای سایبر کرده اند. در عین حال برخی از آن ها مانند اتحادیه اروپا اصلاً تعریف دقیق ارائه نمی دهند و به اصطلاح این مفهوم را باز گذاشته اند. فرهنگ لغت آکسفورد در سال ۲۰۰۹ این فضا را فضای واقعیت مجازی تعریف می کند و محیطی می داند که در آن ارتباط الکترونیکی اتفاق می افتد. چند نکته در مورد تعاریف فضای مجازی در اینجا قابل ذکر است: اولاً تمام تعاریف هم داستانند که فضای سایبر شامل عناصر عینی می شود و این بدان معناست که فضای سایبر عملاً بدون عناصر واقعی و عینی وجود ندارد، بنابراین، در تعریف حد و رسمی موجودیت این فضا موجودیتی تبعی و فرعی است. دوم اینکه، تمام تعاریف حاکی از آنند که فضای سایبر باید شامل اطلاعات باشد و اطلاعات می تواند اطلاعات ذخیره شده باشد و یا بین فرایندها یا ابزارهای اینترنتی در گردش باشد. سوم اینکه، فضای سایبر همزمان مجازی و واقعی (عینی) است. چهارم

اینکه، تنها برخی از تعاریف، فعالیت‌ها و تعامل‌های این فضا را بخشی از فضای سایبر می‌دانند. و در نهایت اینکه، بر خلاف باور عامه اینترنت و شبکه‌های مجازی لزوماً بخشی از (یا مستلزم) فضای سایبر نیستند بلکه مقتضی آن هستند (Clark., 2009).

۱- مروری بر پژوهش‌های پیشین

یاسمی‌نژاد، آزادی و امویی (۱۳۹۰) در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که فضای مجازی می‌تواند امنیت اجتماعی را مورد تهدید قرار دهد؛ زیرا اینترنت می‌تواند به عنوان ابزاری قدرتمند در عرصه اطلاع‌رسانی بکار گرفته شود تا آنجا که گاهی از آن به عنوان انفجار اطلاعات هم نام برده می‌شود، ولی این فناوری مدرن با تمام فوایدی که دارد، تهدیدها و خطرهایی نیز برای جامعه و بشر داشته است. به طوری که امروزه، بخش عمده‌ای از جرائم مربوط به حوزه کامپیوتر، اینترنت و فضای مجازی است که امنیت اجتماعی را هدف قرار داده‌اند. جلیلی فیروزی (۱۳۸۵) در رساله خود با عنوان (بازنمایی هویت دینی در فضای مجازی) در صدد دستیابی به برخی از تأثیرات اجتماعی حضور در فضای مجازی و استفاده از اینترنت به مثابه یکی از فناوری‌های جدید ارتباطی، بر هویت فرد کاربر است. براساس نتایج این پژوهش، ضعف یا قوت عملکرد نهادهای دینی در فضای واقعی در میزان گرایش جوانان به استفاده از فضای مجازی اثرگذار است. از آن جا که در فضای مجازی، ساخت ارتباطات دینی بیشتر اقناعی و الگوی ارتباطی گزینشی است، حذف حضور فیزیکی سبب می‌شود ارتباط دینی از یک ارتباط عمودی به یک ارتباط افقی تبدیل شود که به این ترتیب ساخت ارتباطات سنتی ما تحت تأثیر قرار می‌گیرد و متناسب با ارزش‌های دینی، فهم ما از دین را هم تغییر می‌دهد و این مسئله می‌تواند در کوتاه مدت بحران‌زا باشد. در واقع، براساس یافته‌های وی، علت عمده گرایش جوانان به گروه‌های دینی مجازی عدم توانایی گروه‌ها یا نهادهای دینی واقعی به پاسخ‌گویی مناسب به سؤالات مذهبی آنان است.

الماسی (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان بررسی رابطه استفاده از اینترنت و هویت اجتماعی دختران دانشجو: مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه آزاد واحد ایلام رابطه میان استفاده از اینترنت و هویت را در بین ۱۲۲ دانشجو بررسی نمود. این پژوهش باتکیه بر نظر گیدنز پنج عنصر دینی، قومی، ملی، گروهی و جنسی را به عنوان مؤلفه‌های مختلف هویت اجتماعی در نظر گرفت. یافته‌های وی نشان داد که جوانانی که از هویت دینی قوی تری برخوردارند، کمتر به چت کردن با جنس مخالف گرایش دارند. درصد بالای هویت دینی پاسخ‌گویان و رابطه معکوس آن با چت و سرگرمی معرف تعیین‌کنندگی نقش دین در کاربرد اینترنت است. در واقع می‌توان گفت به همان ترتیب که احتمال دارد اینترنت دینداری افراد را تحت تأثیر قرار دهد، دینداری آنان نیز نوع استفاده‌شان از اینترنت را جهت می‌دهد. از جمله کشتی‌آرای و اکبریان (۱۳۹۰) با معرفی عصر جدید به عنوان عصر پرشتاب ارتباطات، ورود بسیار ساده و سریع، حداقل محدودیت برای دسترسی، برقراری ارتباط با سراسر دنیا به اشکال مختلف و عدم وجود محدودیت زمانی و مکانی، دسترسی به پایگاه‌های اطلاعاتی مختلف و شرکت در فعالیت‌های اقتصادی، علمی، فرهنگی، هنری، مذهبی و ... را از ویژگی‌های بی‌بدیل آن برشمرده‌اند (۱۳۸۷) نقش مثبت فضای مجازی را در عرصه‌ی ظهور خلاقیت مورد تأکید قرار داده است؛ زیرا فن‌آوری دیجیتال و جامعه شبکه‌ای، افراد را به سوی زندگی‌ای سوق داده است که در آن می‌توانند با اتخاذ نقشی فعال و خلاق، به صورت فردی یا جمعی در ساختن چیز جدیدی سهیم باشند، در فرایند هم‌آفرینی شرکت کنند و به خودیابی خویشتن کمک کنند.

امروزه اینترنت در زندگی اجتماعی، جای دوستان و نزدیکان را گرفته و درحقیقت جایگزین روابط دوستانه و فامیلی شده است. افرادی که ساعت‌ها وقت خود را در سایت‌های اینترنتی می‌گذرانند بسیاری از ارزش‌های اجتماعی را زیر پا می‌نهند؛ چرا که فرد، دیگر فعالیت‌های اجتماعی خود را کنار گذاشته و به فعالیت‌های فردی روی می‌آورد. نتایج پژوهش شاندرز نشان داد که استفاده زیاد از اینترنت با پیوند ضعیف اجتماعی مرتبط است. برعکس کاربرانی که از اینترنت کمتر استفاده می‌کنند، به‌طور قابل‌ملاحظه‌ای با والدین و دوستانشان ارتباط بیشتری دارند (صبوری خسروشاهی، ۱۳۸۶).

در سال (۱۹۹۹) گردهمایی جهانی تحت‌عنوان کارشناسی برای حمایت کودکان در برابر سوءاستفاده جنسی از طریق اینترنت برگزار، و منجر به صدور قطعنامه‌ای شد که در آن آمده است هرچه اینترنت بیشتر توسعه پیدا کند، کودکان، بیشتر در معرض محتویات خطرناک آن قرار خواهند گرفت. فعالیت‌های محرمانه مربوط به فحش‌های کودکان و پورنوگرافی که از طریق اینترنت مورد استفاده واقع می‌شود، اکنون از مسائل حاد به شمار می‌رود (اکبری، ۱۳۹۰، ۱۶۳).

۲- یافته‌ها

دنای مجازی کالایی خواستنی و سفارش‌دانی نیست چه بخواهیم و چه نخواهیم در سید مصرفی خانوار به طور مستمر قرار دارد و نمیتوان آن را از فرهنگ، اقتصاد و حتی سیاست خانواده جدا کرد. با این توضیح لزوم بررسی همه جانبه مؤلفه‌ها، شاخصها و کارکردهای

دنیای مجازی برای تربیت دینی را آشکارتر میکند. این یک واقعیت بدیهی است که امپریالیسم فرهنگی توسط ملت‌های مرکز بر ملت‌های ضعیف تحمیل میشود. در این مورد هر دولتی تلاش میکند فرهنگ خود را صادر کند و این کار را با هر وسیله‌ای که در اختیار دارد انجام می‌دهد. البته دولت‌های مرکز برای نشر و پخش هنجارهای فرهنگی خود از موقعیت مطلوبتری برخوردارند، زیرا بر زبان و مجراهای پخش و ابزار دسترسی به اینترنت تسلط دارند.

آثار مخرب جرایم رایانه‌ای

۱- اعتیاد مجازی

استفاده بیش از حد از اینترنت است تا آنجا که بدون استفاده از آن فرد احساس کمبود می‌کند و روابط او با محیط متأثر از استفاده مکرر و دیوانه‌وار فرد شده از حالت عادی خارج می‌شود. این اختلال روانی در کشورهایی که استفاده از اینترنت آسان و ارزان است، بسیار چالش‌زا بوده و تا آنجا که نهادهای مختلف را درگیر کرده است. در کشوری، مثل آمریکا تعداد معتادان به اینترنت از سایر معتادان بیشتر است، تا جایی که برخی معتادان ۱۸ ساعت از وقت روزانه خود را در اینترنت صرف می‌کنند. در آمریکا به قدری فاجعه بار است که کلیساهای پیشوایان مذهبی با فریادهای کمک‌خواهی زن و شوهر، یا یکی از آنها، برای رهایی از این نوع اعتیاد مواجه هستند و مؤسسه‌های مشاوره‌ای مسیحی در حال تدوین مشاوره‌های اعتیاد به اینترنت می‌باشند. پیامدهای اعتیاد به اینترنت و حتی کار زیاد با اینترنت، که در حد اعتیاد نباشد، نتایج و پیامدهای زبان‌بخشی برای فرد و جامعه در پی داشته و آسیب‌های شدید جسمانی، مالی، خانوادگی، اجتماعی و روانی را به همراه دارد. یکی از پیامدهای فردی و اجتماعی اعتیاد و کار زیاد با اینترنت، انزوا و کناره‌گیری اجتماعی است. پوت نام (۱۹۹۱م) معتقد است در طی ۳۵ سال گذشته کاهش چشم‌گیری در ارتباطات اجتماعی افراد در آمریکا رخ داده است. مردم کمتر به رأی‌گیری و کلیسا می‌روند، به ندرت موضوعات سیاسی را با همسایه‌ها در میان گذاشته یا عضویت گروه‌های داوطلبانه را قبول می‌کنند، مهمانی‌های شام کمتری دارند و کمتر به منظور اجتماعی دور هم جمع می‌شوند. این موضوع پیامدهای عمده‌ای برای جامعه و فرد دارد؛ زیرا وقتی مردم از نظر اجتماعی درگیر نباشند، سالم‌تر و خوشبخت‌تر زندگی می‌کنند. از دیگر پیامدهای اعتیاد اینترنتی مشکلات خانوادگی و تأثیر آن بر روابط زناشویی، والدین و فرزندان است. امروزه اصطلاح «بیوه اینترنتی» برای همسر معتاد به اینترنت اطلاق می‌شود. آمار نشان می‌دهد که اعتیاد به اینترنت ممکن است به فروپاشی خانواده و طلاق منجر شود. شاید باور کردن اینکه شخصی همسر خود را فقط به علت ارتباط با فرد دیگر در اینترنت ترک می‌کند، برای کسانی که به اینترنت اعتیاد پیدا نکرده‌اند، وحشتناک به نظر برسد؛ ولی این مسئله هر روز در دنیای اینترنت اتفاق می‌افتد.

۲- بحران هویت

هویت، واجد سه عنصر است: شخصی، فرهنگی و اجتماعی، که هر یک در تکوین شخصیت فرد نقش مهمی را ایفا می‌کنند. در مقایسه‌ها، هویت شخصی، ویژگی بی‌همتای فرد را تشکیل می‌دهد و هویت اجتماعی در پیوند با گروه‌ها و اجتماعات مختلف قرار می‌گیرد. اینترنت صحنه فرهنگی و اجتماعی است، که فرد خود را در موقعیت‌های متنوع نقش‌ها و سبک‌های زندگی قرار می‌دهد و این خود زمینه‌ای برای آسیب‌پذیری شخصیت کاربر و موجب چند شخصیتی شدن کاربر می‌شود. از این روست که ساختار و چینش پایگاه‌های شخصی (Web Log) به گفته میلر (Miler) نشان از شخصیت آن کاربر است. جوانان در این محیط از آسیب‌پذیری بیشتری برخوردارند، به ویژه در دورانی که هویت ایشان شکل می‌گیرد، این خطر پرنرنگ‌تر می‌شود. از جمله نتایج بحران هویت نیز کم‌رنگ شدن علائق کاربران به وطن خویش است، که نتایج خطرناکی چون خیانت به کشور و خودکم‌بینی و وابستگی فرهنگی و شخصیتی به کشورهای بیگانه خواهد بود. یکی از ریشه‌های وقوع جرایم امنیتی، وجود بحران هویت است که در جرایم جاسوسی و خیانت به کشور بیشتر رخ می‌نماید.

۳- انحرافات جنسی

از جمله آثار مخرب جرایم رایانه‌ای، به ویژه جرایم مرتبط با محتوا (به قول قانون مجازات جرایم رایانه‌ای) به وجود آمدن انحرافات جنسی و اختلالات جنسی است. اینترنت به دلیل رویکرد آزاد اندیشی در روابط جنسی از سوی گردانندگان اصلی آن (یعنی غرب و به ویژه آمریکا) و نگرش تجاری نسبت به مسائل جنسی موجب پدید آمدن پدیده کثیفی به نام هرزه‌نگاری (Promnography) و هنر پلید شهوانی (Erotic Art) و رواج سرسام‌آور آن گردید، که مرزهای اخلاقی را درهم می‌شکند و تهدیدی برای فرهنگ‌ها، به ویژه فرهنگ‌های دینی، چون فرهنگ اسلامی است. اصولاً، پورنوگرافی به عنوان نمایش تصویری و یا کلامی، رفتارهای جنسی است که با هدف ارضای خواسته‌های جنسی دیگران تعریف می‌شود. این گونه مطالب و تصاویر که در پی تحریک جنسی دیگران عرضه می‌گردد، معمولاً به ارضای غیرطبیعی جنسی مراجعه‌کنندگان آن می‌انجامد. نکته دیگر اینکه رجوع به اینترنت برای دسترسی به مطالب مستهجن (Obscenity)، صرفاً به افراد

ناهنجار خلاصه نمی شود و حجم قابل توجهی از مراجعان را افراد طبیعی تشکیل می دهند. اصولاً اینترنت به جوی دامن زده که در سایه ویژگی های خاص خود به تدریج به شکل گیری ناهنجاری های جنسی در کاربران خود می انجامد و منشأ به وجود آمدن بسیاری از جرایم رایانه ای (به ویژه محتوایی) و مقمه ای برای جرایم جنسی می گردد.

دلال رجوع و اقبال مردم به این گونه مطالب را در عرصه اینترنت می توان در این موارد خلاصه نمود:

الف. گمنامی:

ناشناخته ماندن مراجعان در عرصه اینترنت، به نوعی اعتماد به نفس در افراد را دامن می زند و این حالت، نوعی رفتار غیرمسئولانه را در فرد شکل می دهد. مراجعان در چنین شرایطی است که به خود اجازه می دهند تا برخلاف رفتارهای طبیعی به راحتی از دسترس زوج اینترنتی خود دور شوند و یا بلافاصله به فرد دیگری روی آورند. حتی در چنین شرایطی، مردان به خود اجازه می دهند تا در خلوت خود به فکر داشتن تجربه سکسی با مردان هم ببینند. در چنین فضایی است که فرد بدون هیچ گونه دردسری و به نحوی ناشناخته می تواند با مفاهیمی، چون سکس گروهی، همجنس بازی، میدل پوشی جنسی و... آشنا شود. اصولاً در چنین فضایی است که فرد می تواند در معرفی خود هرگونه که می خواهد عمل کند و همین ویژگی، خود محرکی است تا کاربران اینترنتی به استفاده از هویت جعلی روی آورند و این را می توان از جمله ویژگی های فرهنگ فضای مجازی برشمرد، که این خود زمینه ای برای ارتکاب جرایم فضای سایبر نیز هست.

ب. سهولت:

مطالب شهوانی و تصاویر سکسی به آسانی در دسترس همگان قرار دارند. عرضه گسترده این مطالب و وجود تعداد بی شمار اتاق های گفت و گوی سکسی، هر کاربری را به داشتن اولین تجربه در این حوزه تحریک می کند. یک زن یا شوهر کنجکاو به راحتی و دور از دیدگان همسرش وارد این فضاها می شود و گفت و گوهای سکسی با دیگران را تجربه می کند چنین سهولتی است که بسیاری را به تجربه رفتارهای ناهنجاری جنسی نه در فضای فیزیکی، بلکه در فضای مجازی هدایت می کند. به ویژه اگر نظارت نهادهای مسئول در کشورها در این زمینه کم رنگ و ناتوان باشند.

ج. گریز از واقعیت:

مراجعه کنندگان به این سایت ها، تجربه داشتن نوعی ارضای جنسی اینترنتی را دلیل اصلی رجوع شان معرفی می کنند. مطالعات نیز نشان می دهد که ارضای جنسی دلیل اولیه درگیر شدن فرد به سکس مجازی است. اما از جمله پیامدهای این رفتار، واقعیت گریزی و گسترش چنین تجربه ای است. به عنوان مثال یک زن تنها، ناگهان در چنین فضایی، نوعی گریز عقلانی را تجربه کرده و شخصیت و هویت جدیدی را در چنین فضایی در خود شکل می دهد، که خود منشأ به وجود آمدن رفتارهای ناهنجان و اباحه گری جنسی می گردد. با اعتیاد به این مسائل، به ویژه به صورت مجازی (Virtual Sex) افراد دچار اختلالات و انحرافات گوناگون جنسی می شوند، که نتیجه آن به خطر افتادن سلامت روانی و حتی جسمی جامعه خواهد بود. از جمله انحرافات جنسی ناشی از این فضا، اعتیاد جنسی، خود ارضایی (که در کاربران مطالب مستهجن شیوع زیادی دارد) ارضای جنسی به وسیله اشیاء اباحه گری جنسی، همجنس بازی، از بین رفتن حیای اخلاقی و... است. البته شیوع انحرافات جنسی از این قبیل، به ویژه با گسترش اینترنت و شیوع استفاده از آن در میان جوانان، آثار مخرب اجتماعی نیز خواهد داشت که تا حدی بقای جامعه و نسل بشری را نیز به خطر خواهد انداخت.

۴- سوء استفاده جنسی

از دیگر خطرات جدی اینترنت به عنوان منشأ جرایم رایانه ای در فضای مجازی، سوء استفاده جنسی است، که در دوران کنونی بیشتر متوجه کودکان و نوجوانان است. کودکان و نوجوانان، به خصوص در جوامع پیشرفته که استفاده از اینترنت در خانه و مدرسه برای آنان میسر است، خاصه از طریق اتاق های چت و گپ زنی مورد اغفال و سوء استفاده جنسی قرار می گیرند. گاه افرادی با ضبط تصاویر خصوصی و احیاناً غیراخلاقی از طریق دوربین اینترنتی (Web Cam) و یا به دست آوردن اطلاعات و عکس های خصوصی بزه‌دیدگان آنان را وادار به پذیرش رابطه جنسی فیزیکی می کنند. و یا پس از آشنایی از طریق چت با قرار گذاشتن و حضور فیزیکی دختران در محل، آنان را مورد تجاوز قرار می دهند. در مواردی با ارسال تصاویر مستهجن، افراد به ویژه نوجوانان را ترغیب به برقراری رابطه نامشروع جنسی می کنند. در مواردی اغفال دختران و نوجوانان به صورت باندی صورت می گیرد.

بنابر مطالعاتی که در غرب در این زمینه انجام گرفته است، اغلب نوجوانانی که مورد اغفال و سوء استفاده جنسی واقع می شوند، زیر ۱۸ سال سن دارند و در بیشتر موارد تصاویر تحریک کننده ای از طریق چت یا تلفن همراه برایشان ارسال، و سپس از آنها برای حضور فیزیکی

در محلّ خاصی دعوت شده و بدین ترتیب فریب خورده و مورد تجاوز جنسی واقع می شوند. این مسئله در حال حاضر، به یکی از معضلات جدی در مغرب زمین مبدل شده است؛ چندان که غالب دانشمندان و سیاست گذاران به این امر بیش از پیش وقوف و توجه داشته اند و مقالات، کتاب ها و همایش های متعددی در ارتباط با آن برگزار کرده اند. برای مثال، ده سال پس از تصویب کنوانسیون حقوق کودک توسط سازمان ملل در سال ۱۹۸۹م؛ یعنی در سال ۱۹۹۹ م گردهمایی جهانی تحت عنوان: «کارشناسی برای حمایت کودکان در برابر سوء استفاده جنسی از طریق اینترنت» برگزار گردید، که منجر به صدور قطعنامه ای شد که در آن آمده است: «هرچه اینترنت بیشتر توسعه پیدا کند، کودکان بیشتر در معرض محتویات خطرناک آن قرار خواهند گرفت. فعالیت های مجرمانه مربوط به فحشای کودکان و پورنوگرافی آنان، که از طریق اینترنت مورد سوء استفاده واقع می شوند، اکنون از مسائل حاد به شمار می رود. اگرچه سودمندی های اینترنت از زیان های بالقوه آن بیشتر است، در عین حال نباید از شناخت خطرات آن، غفلت کرد. در صورتی که برای مابله با این خطرات، اقدامی صورت نگیرد، تهدیدهای سنگین آن بر کودکان باقی خواهد ماند و سبب بازداری از کاربرد صحیح اینترنت در آینده خواهند شد».

۵- آثار اجتماعی و فرهنگی

یکی از آثار جرایم مربوط به محتوا، همچون هرزه نگاری و ترویج مطالب مستهجن، تزلزل در روابط زناشویی است؛ چرا که از آثار هرزه نگاری اعتیاد جنسی است، که در جوامعی که اینترنت ارزان در اختیار افراد قرار دارد، شیوع بسیاری دارد. در این موارد زنان از همسران خود شکایت دارند که به ایشان بی توجهی کرده و بیش از آنکه از بودن در کانون خانواده و در کنار همسر لذت ببرند از صرف وقت در اینترنت و فضای مجازی و لذت های منحرف جنسی و غیر آن لذت می برند.

بخشی از عوامل طلاق در این قبیل کشورها اعتیاد به اینترنت، به ویژه اعتیاد جنسی مجازی است. کسانی که به خاطر سودی کثیف رو به ترویج تجارت جنسی مجازی آورده اند و نهادهایی که بی تفاوت یا کم تفاوت از کنار این قبیل مسائل می گذرند، خواسته یا ناخواسته یکی از مهم ترین گروه های اجتماعی؛ یعنی خانواده را رو به انحیاط و نابودی و یا حداقل ضعف می کشانند. دیگر، زن و شوهر از کنار یکدیگر بودن کمتر لذت می برند و بیشتر وقت خود را صرف لذت های رنگارنگ، اما پلید در فضای مجازی می کنند. فرزندی که در این محیط بار می آید، دچار انحراف اخلاقی شده و سلات روانی و روابط جنسی پاک از بین می رود. از این روست که نتیجه اباحه گری جنسی به افزایش پدیده هایی، مثل فرزندان تک والدینی، زنان و مردانی که تنها زندگی می کنند، بچه های نامشروع و... خواهد انجامید. بنابراین لزوم نظارت سخت گیرانه و دقیق در فضای مجازی از سوی نهادهای مسئول و والدین رخ می نماید. وظیفه نهادهای فرهنگی نیز در فرهنگ سازی در جهت بهره برداری صحیح از اینترنت بسیار مهم و تأثیرگذار است.

با توجه به تفاوت هنجارها از جامعه ای نسبت به جامعه دیگر، امکانات الکترونیکی از جمله فضای مجازی تبادل و تأثیر فرهنگی را رونق می دهد. در این بین فرهنگ های ضعیف یا صاحبان فرهنگ های قدرتمند، اما کم تلاش متأثر از فرهنگ مهاجم قرار خواهند گرفت. فرهنگ اسلامی نیز در این تبادل گرچه فرهنگی با پشتوانه است، اما در صورتی که مسلمین در شناخت و شناساندن آن نکوشند در برابر فرهنگ مهاجم غرب دچار التقاط و تغییر خواهند شد.

هر جامعه، صاحب ارزش هایی است که ناشی از فرهنگ آن است، اما برخی ارزش های مترقی در جوامع اسلامی است، که در اثر تأثیر از فرهنگ بی بندبار و اباحه گر غرب در حال کم رنگ شدن است. ارزش هایی مثل حیا و عفت زن، اهمیت داشتن شخصیت انسان نه جنسیت آن، قبح عریان نمایی بدن به ویژه شرمگاه و... که در نتیجه رواج استفاده از مطالب مستهجن و ملاک شدن بوالهوسی در روابط انسانی در حال کم رنگ شدن است. دین چابنر در مقاله ای، چنین پیامدهایی را ناشی از رواج اباحه گری جنسی و هرزه نگاری دانسته و می گوید: «مطالعات دقیق و گسترده ای در طول این سال ها در این باره صورت نگرفته است، ولی روانشناسان شبکه ای بی سی نیوز (ABC News)، براساس تجربیات خود در مواردی که با کودکان سروکار داشته اند، براین باورند که پسرانی که با تصاویر خشونت آمیز و مستهجن سروکار داشته اند، اغلب انگیزه های بوالهوسانه ای نسبت به دختران دارند؛ در عین حال، دختران نیز پاسخ مثبتی به این گونه تمایلات پسران نشان می دهند». در نتیجه رواج بوالهوسی است که بلوتوت و ارسال تصاویر مستهجن در میان جوامع اسلامی رشد می یابد، روابط آزاد دختر و پسر ترویج می شود، کم پوشی و عریان پوشی در میهمانی ها و عروسی ها، به ویژه در میان جوانان گسترش می یابد.

یکی از مهمترین چالشهای دنیای مجازی برای تربیت دینی رواج و گسترش تکثرگرایی دینی است. تکثرگرایی با فرایند سلب تمرکز مذهبی در تربیت دینی موجب تردید در آموزش مطلقهای دینی و حمایت از نسبی گرایی میشود. یکی از مؤلفه های اساسی تربیت دینی، عقلانیت است. تربیت دینی در این عصر باید بیش از هر زمان دیگر، چهره عقلانی داشته باشد، زیرا در عصر ارتباطات، مبادله اطلاعات و نظرگاه های مختلف، به آسانی صورت میپذیرد و حاصل آن میتواند بروز سؤالها و تردیدهای فراوان در حجیت و اعتبار دین باشد. تربیت دینی چه آن هنگام که معطوف به اعتقادات و اخلاق و چه هنگامی که معطوف به عبادات و احکام است چهره عقلانی دارد. حضور عقلانیت در اعتقادات کاملاً برجسته است. در این اعتقادات که به لحاظ اهمیت سنگ بنای تدین نیز محسوب میشود. موجه و مدلل یافتن آنها نیز لازم

و ضروری است و نمیتوان در قبول آنها بر فرد تحکم نمود. در اصول اعتقادی، عقلانیت کاملاً روشن است، مربی در تربیت دینی باید اصول بنیادی دین را بر پشتوانه عقلانی تکیه دهد و البته این در عصر ارتباطات کار ساده‌ای نیست.

دومین مؤلفه در تربیت دینی مناسب با عصر حاضر، تقوای حضور است. تقوا یا حفظ خویشتن، گاه با دوری گزیدن و پرهیز میسر میگردد. اگر تربیت دینی تنها بر این گونه از تقوا استوار باشد، نوعی تربیت قرنطینه‌ای تحقق خواهد یافت که در آن، حفظ افراد، تنها با قرار گرفتن در محدودهای جدا و دور از شرایط منفی میسر است. اما تقوا شکل دیگری نیز دارد که میتوان از آن به تقوای حضور در مقابل تقوای پرهیز یاد کرد. با نظر به خصیصه عصر حاضر و ظهور ارتباطات در شکلی که هر روز گسترده‌تر میشود، تقوای پرهیز اساساً در برخی قلمروها اساساً ناممکن میگردد. فضاهایی که بر ما تحمیل میشود، امکان پرهیز را پیشاپیش از ما میستاند. اما تقوای حضور، مفهوم متفاوتی از مرز و مرزگذاری را فراهم میکند. در تقوای پرهیز مرز صورت مکانی دارد، اما در تقوای حضور، مرز شکل مکانی می‌یابد. بر اساس این مفهوم، تلقی ما از تربیت دینی، متضمن قرار داشتن در متن جامعه و حضور در عرصه ارتباطات است. انبیا علیهم السلام نیز با حضور در متن جامعه، تربیت دینی را اجرا میکردند. در عصر آنان آغاز تربیت دینی از متن شرایط انحطاط آمیز اجتماعی بود. میتوان گفت که در بدترین شرایط اجتماعی نیز میتوان از تربیت دینی سخن گفت. عصر ارتباطات و چالشهایی که با خود می‌آورد، مانع از تربیت دینی نیست. منطق تربیت دینی، منطق مقاومت و حرکت در برابر موجها و جریانها و گاه مهار کردن آنهاست.

سومین عنصر تربیت دینی، ارزیابی، گزینش و طرد است. این ویژگی در واقع، خود پشتوانهای برای تقوای حضور در شرایط عصر حاضر است. لازمه حضور غیر انفعالی، ارزیابی اطلاعات و رویدادهای اجتماعی است. بر این اساس تربیت دینی همواره باید پدیده‌های نوظهور این عصر را مورد ارزیابی و نقادی منصفانه قرار دهد و افراد را برای گزینش و طرد آماده سازد. آموختن این نوع مواجهه با پدیده‌ها، مهمترین زمینه تأمین حضور سالم در متن شرایط است. به طور مثال، شبکه جهانی رایانهای (اینترنت) یکی از نوظهورترین پدیده‌های این عصر است. تربیت دینی باید در دانش آموزان، ذهنیتی روشن و منتقدانه نسبت به آن فراهم آورد که در آن، جنبه‌های مثبت و منفی این پدیده مشخص گردد و زمینه استفاده مناسب از آن فراهم آید. یکی از نکاتی که در نقادی نسبت به اینترنت مطرح شده، بمباران اطلاعاتی است که این رسانه فراهم می‌آورد و به این ترتیب، خود میتواند به مانع رشد فکری انسان تبدیل شود.

نتیجه‌گیری

رعایت کردن اصول و مبانی تربیت دینی و اسلامی در تربیت فرزندان می‌تواند گامی مؤثر در راه جلوگیری از تأثیر منفی فضاهای مجازی بر روی خانواده‌ها و فرزندان داشته باشد؛ چراکه خانواده‌های دیندار بیشتر از خانواده‌های غیردیندار می‌توانند فرزندان خود را از تأثیر منفی فضاهای مجازی دورنگه دارند، خانواده‌هایی که محبت بیشتری به فرزندان خود دارند، کمتر آنها را در معرض تأثیرات منفی ذکر شده قرار می‌دادند. خانواده‌هایی که بر نماز سر وقت تأکید بیشتری دارند در مقابل می‌توانند محافظت بیشتری از فرزندان خود در مقابل تأثیرات منفی فضاهای مجازی داشته باشند؛ و در نهایت خانواده‌هایی که در بجا آوردن فرایض دینی فرزندان خود را همراهی می‌کنند، فرزندان کمتر تحت تأثیر موارد منفی فضاهای مجازی قرار می‌گیرند.

منابع و مراجع

- [۱] اکبری، ابوالقاسم و مینا اکبری؛ آسیب‌شناسی اجتماعی؛ تهران: انتشارات رشد و توسعه، ۱۳۹۰.
- [۲] رحیمی، محمد؛ «عوامل اجتماعی مؤثر بر شکاف نسلی؛ مطالعه موردی شهر خلخال»؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی؛ دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، ۱۳۹۰.
- [۳] زنجانی‌زاده، هما؛ «بررسی تأثیر اینترنت بر ارزش‌های خانواده در بین دانش‌آموزان»؛ مجله انجمن جامعه‌شناسی ایران، دوره ششم، شماره ۲، ۱۳۸۴.
- [۴] ستارزاده، داوود؛ «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر اعتیاد به اینترنت و پیامدهای آن»؛ فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی، شماره چهاردهم، ۱۳۸۶.
- [۵] شکرپیگی، عالیه؛ «رسانه، زنان و مناسبات خانواده»؛ نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران، ۱۳۹۱.
- [۶] صادقیان، عفت؛ «تأثیر اینترنت بر کودکان و نوجوانان»؛ تهران: مجله الکترونیکی نما، شماره ۴، ۱۳۸۴.
- [۷] صبوری خسروشاهی، حبیب؛ بررسی آسیب‌های اجتماعی اینترنت؛ دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۶.
- [۸] جلیلی فیروزی، شقایق (۱۳۸۵) بازنمایی هویت دینی در فضای مجازی، بررسی تأثیر حضور در گروه‌های دینی مجازی بر شکل‌گیری هویت دینی کاربران جوان، رساله کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، تهران: دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- [۹] آخوندی، محمدباقر (۱۳۷۷)، بررسی هویت ملی مذهبی جوانان مشهدی و تأثیر روابط اجتماعی بر آن، رساله کارشناسی ارشد، مشهد: دانشگاه فردوسی، دانشکده علوم اجتماعی؛ «قوانین و مقررات ناظر بر جرایم رایانه‌ای (اینترنتی)» عاطفه زاهدی، وکیل پایه یک دادگستری
- [۱۰] «مجموعه قوانین و مقررات کاربردی جزایی» مولف، گروه علمی موسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش‌ناشر، آراسبز، نوبت وسال چاپ، اول-۱۳۹۱
- [۱۱]: رضوی، محمد. (جرایم سایبری و نقش پلیس در پیشگیری از این جرایم و کشف آنها) فصل نامه دانش انتظامی، سال نهم، ش. یک، قانون جرایم سایبری مصوب ۱۳۸۸
- [12] Clark. David, Charactrizing cyberspace: past, present and future, MIT, PUB, 2009, p. 31.
- [13] .Bryant Rebecca, What Kind of Space is Cyberspace 2001, Minerva - An Internet Journal of Philosophy 5.,2001, pp. 138-155.
- [14] Cobb. J. Cybergrace: The Search for God in the Digital World. New York: 1998, Crown Publishers, pp. 45 ff.